

Отримано: 27 вересня 2017 р.

Прорецензовано: 09 жовтня 2017 р.

Прийнято до друку: 11 жовтня 2017 р.

e-mail: annarsenytych2606@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2017-68-22-27

Баран Г. В. Лексика збірки Павла Тичини «Соняшні кларнети» / Г. В. Баран, І. М. Баран // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во НаУОА, 2017. – Вип. 68. – С. 22–27.

УДК 811.161.2'38

Баран Ганна Василівна,

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання,
Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського;

Баран Іван Миронович,

магістрант, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка

ЛЕКСИКА ЗБІРКИ ПАВЛА ТИЧИНИ «СОНЯШНІ КЛАРНЕТИ»

У статті вперше у вітчизняній лінгвістиці предметом комплексного аналізу стала лексика поетичної збірки Павла Тичини «Соняшні кларнети». Системно проаналізовано особливості цієї лексики, простежено контекстні особливості використання лексем у віршах; класифіковано лексику, ужиту в першій поетичній збірці Павла Тичини, за значенням, морфологічною належністю та походженням; з'ясовано роль Павла Тичини в збагаченні художнього стилю української мови; визначено співвідношення питомих і запозичених елементів; виявлено широке поєднання в поезіях Павла Тичини ознак художнього та інших функційних стилів української мови (особливо релігійного); виокремлено систему оказіоналізмів поета, які вплинули на подальший розвиток поетичної лексики в українській літературі. Аналіз лексики поетичної мови дає змогу поглибити знання про мову української літератури перших десятиріч ХХ століття та простежити особливості новотворення, символотворення, метафорики в лексиці першої збірки Павла Тичини, виокремити найхарактерніші риси ідіостилу автора «Соняшних кларнетів» зокрема та особливостей поетичної лексики української літератури першої половини ХХ століття взагалі.

Ключові слова: лексика поетичного твору, ідіостиль письменника, символотворення, оказіоналізми.

Баран Анна Васильевна,

кандидат филологических наук, доцент, заведующая кафедрой филологических дисциплин и методики их преподавания,
Черниговский областной институт последипломного педагогического образования имени К. Д. Ушинского;

Баран Иван Миронович,

магистрант, Черниговский национальный педагогический университет имени Т. Г. Шевченко

ЛЕКСИКА СБОРНИКА ПАВЛА ТЫЧИНЫ «СОЛНЕЧНЫЕ КЛАРНЕТЫ»

В статье впервые в отечественной лингвистике предметом комплексного анализа становится лексика поэтического сборника Павла Тычины «Солнечные кларнеты». Системно проанализированы особенности этой лексики, прослежены контекстуальные особенности использования лексем в стихах; осуществлена классификация лексики, употребленной в первом поэтическом сборнике Павла Тычины, по значению, морфологической принадлежности и происхождению; выяснена роль Павла Тычины в обогащении художественного стиля украинского языка; определено соотношение заимствованных и не заимствованных элементов; выявлено широкое сочетание в стихах Павла Тычины признаков художественного и других функциональных стилей украинского языка (особенно религиозного), выделено систему окказионализмов поэта, которые повлияли на дальнейшее развитие поэтической лексики в украинской литературе. Анализ лексики поэтического языка позволяет углубить знания о языке украинской литературы первых десятилетий ХХ века и проследить особенности новообразования, символаобразования, метафорики в лексике первого сборника Павла Тычины, выделить наиболее характерные черты идиостиля автора «Солнечных кларнетов» в частности и особенностей поэтической лексики украинской литературы первой половины ХХ века вообще.

Ключевые слова: лексика поэтического произведения, идиостиль писателя, символаобразования, окказионализмы.

Hanna Baran,

Candidate of Philological Sciences (PhD), Associate Professor, Head of the Department of Philological Disciplines and Methods of Teaching, K. D. Ushynskiy Chernihiv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education;

Ivan Baran,

Master Student, Taras Shevchenko Chernihiv National Pedagogical University

LEXIS OF PAVLO TYCHYNA'S COLLECTION «SUNNY CLARINETS»

In the article for the first time in domestic linguistics the vocabulary of the poetic collection of Pavlo Tychyna «Sunny Clarinets» has become the subject of complex analysis. The vocabulary features are systemically analyzed; the

contextual features of lexemes usage in the poems have been traced; the classification of the vocabulary used in the first poetic collection of Pavlo Tychyna, according to its meaning, morphological identity and origin, has been carried out; the role of Pavlo Tychyna in enriching the artistic style of the Ukrainian language has been clarified; the ratio of specific and borrowed elements has been determined; a wide combination of the features of artistic and other functional styles of the Ukrainian language (especially the religious style) has been revealed; the system of occasional features in the poetic language, which influenced the further development of the poetic vocabulary in the Ukrainian literature, has been singled out. The analysis of the vocabulary of poetic language allows to deepen the knowledge about the language of Ukrainian literature of the first decades of the 20th century and to trace the peculiarities of new creation, symbol creation and metaphors in the vocabulary of the first collection of Pavlo Tychyna, to distinguish the most characteristic features of the idiosyncrasy of the author of «Sunny Clarinets» in particular, and the features of the poetic vocabulary of Ukrainian literature of the first half of the 20th century in general.

Conceptual provisions outlined in the article deepen the theory of stylistics and broaden the understanding of the nature of the linguistic features of the artistic style of speech. The conclusions and generalizations of the research extend the notion of the linguistic peculiarities of Ukrainian poetry in the first half of the 20th century, and enrich the knowledge on the history of the development of the Ukrainian literary language of the corresponding time.

Key words: *vocabulary of a poetic work, idiosyncrasy of the writer, symbols creation, occasionalism.*

Сучасний етап розвитку лінгвістичної науки позначений підвищенням інтересом дослідників до тих явищ і процесів, які перебували поза увагою вчених. Зокрема у вітчизняному мовознавстві є потреба більшою мірою дослідити мовні особливості творів певних авторів. Незважаючи на те, що в українському мовознавстві можна спостерігати активізацію уваги до вивчення мови творів поетів першої половини ХХ ст., активніше розпочаті дослідження про особливості авторського стилю того чи того поета, але, наприклад, питання лексичних особливостей ранньої поезії Павла Тичини вивчене недостатньо. На особливу увагу заслуговує перша збірка поета «Соняшні кларнети», яка продемонструвала яскравий і непересічний талант автора, вплинула на розвиток ідіостилу письменника.

Із питанням лексики поетичних творів українських поетів першої половини ХХ ст. працювали небагато дослідників. Серед них: Г. Вокальчук [3; 4; 5], М. Кабиш [7], О. Коваль [8], Л. Кравець [9], Я. Стецько [13] та інші. Поетичну мову збірки Павла Тичини «Соняшні кларнети» на лексичному рівні не досліджували, хоча майстерне володіння словом, оригінальне бачення автором стилістичних можливостей найяскравіше виявляється на рівні лексики.

Творчість Павла Тичини тісно пов'язана з українським і європейським літературними процесами. У поетичній мові цього автора поєдналися як традиційні та фольклорні елементи й символи, так і беззаперечне новаторство й експериментаторство з формою та словесним матеріалом, який поет добирає для своїх віршів. Мову поезії Павла Тичини неможливо розглядати поза межами дослідження мови української поезії першої половини ХХ ст.

Як явище емоційно-естетичного освоєння світу поетична мова є об'єктом вивчення лінгвопоетики, у якій її розглядають як самодостатню систему зі специфічними законами внутрішнього розвитку, тенденціями до оновлення та розширення традиційних засобів, усталених формул, словника національної поетики, активізацією індивідуально-авторського складника, актуалізацією мовно-естетичних знаків національної та світової культури тощо (С. Єрмоленко, В. Русанівський, А. Мойсієнко, Л. Ставицька, Л. Пустовіт та ін.) [10, с. 123].

У сучасному українському мовознавстві термін поетична мова вживають на позначення трьох мовно-культурних феноменів: «1) мова віршованої поезії, або віршована мова (у протиставленні поняттю «мова прози»); 2) мова художньої літератури з її визначальною естетичною функцією; 3) система мовно-виражальних засобів, орієнтованих на досягнення ефекту високого стилю, незвичного для буденного спілкування» [14, с. 462].

С. Єрмоленко виокремлює три аспекти вивчення поетичної мови, підкреслюючи, що в українському мовознавстві цей феномен розглядають із погляду: а) лінгвопоетики та стилістики (вивчення динаміки стилістичної системи на всіх мовних рівнях); б) історії української літературної мови (як вияв нормалізаторських процесів, а також як індивідуальна мовотворчість на тлі стилістичної системи літературної мови); в) історико-літературного (взаємоскоординованість словника літературного та поетичного, взаємодія в поетичній мові книжних та розмовних елементів) [10, с. 113].

Характерними ознаками мови поезії є: а) специфічна віршова організація; б) опора на традиційний поетичний словник; в) тропеїстичність та образність; г) необмеженість лексико-семантичної сполучуваності, скерованої на реалізацію потенційно можливих і встановлення нових асоціативних зв'язків; д) використання характерних для емоційно-експресивної мови словотвірних моделей [10, с. 116].

Як зазначає дослідниця Я. Стецько, що порівнювала розвиток мовностилістичних засобів української та французької поезії першої половини ХХ століття: «Початок ХХ століття в українській та французькій поезії позначений зміною естетичних параметрів, синтезуванням різнорідних, навіть взаємозаперечних, культурних моделей, нехтуванням канонами попередніх епох. Відбулося оновлення нових змістових та формальних методів поетичної творчості. Аналогічні явища простежуються і в живописі, скульптурі, архітектурі, музиці, кіномистецтві, що зумовлено низкою історико-політичних, філософських, соціокультурних причин» [12, с. 225].

Лексика посідає чільне місце як невід’ємний стилетворчий елемент ідіостилів письменників початку ХХ ст. Літературна творчість українських поетів першої половини ХХ ст. значно вплинула на нормалізацію лексико-семантичної системи української мови в процесі її розвитку.

Автори поетичних творів цього періоду мали у своїх ідіостилях характерні особливості, що споріднювали їхні творчі методи, проте в жодному разі не можна говорити про однотонність чи однотипність підходів цих митців до літературного процесу. Як зазначає З. Франко, «їх словесно-художні, естетичні настанови мали й певну відмінність, зумовлену ідейно-тематичним змістом творчості кожного з цих письменників» [15, с. 22].

Постать Павла Тичини непересічна для становлення українського літературного процесу. Збірка «Соняшні кларнети» (1918 р.), позначена впливом футуризму, символізму та дадаїзму, стала одною із найгучніших подій літературного життя України періоду першої половини ХХ ст., породила коло послідовників і епігонів, змусила тогочасну інтелектуальну спільноту, колег-письменників і критиків визнати силу таланту та глибину володіння словом юного поета.

Найбільш виразною рисою ідіостилю П. Тичини є значна кількість оригінальних авторських новостворів (авторських лексичних неологізмів). Письменник широко послуговується засобами неології для творення оригінальних образів, надання нових семантичних відтінків знайомим лексемам і фонетичному увиразненню слів, наближенню їх до звучання природних явищ, творенню внутрішнього ритму, музичності фрази, лінгвістичної мелодії. Про виняткову важливість авторських новостворів у творчості П. Тичини свідчить той факт, що лінгвісти нараховують 1097 okazionalizmів у творчості митця [4, с. 153].

Ще на початку ХІХ ст. В. Гумбольдт сформулював думку про існування особливого мовного світобачення, «мовної картини світу» та «наївної моделі світу» як науково-філософську проблему, довівши, що «за допомогою мови людина здійснює акти інтерпретації світу, які ведуть до створення його картини» [6, с. 378–379]. Таку картину світу й подає нам у своїй збірці «Соняшні кларнети» Павло Тичина, використовуючи для цього якнайповніший і найдоречніший арсенал української лексики.

Лексика збірки Павла Тичини «Соняшні кларнети» вирізняється різноманітністю, синонімічністю, яскравістю, оригінальністю та багатством. Поезія збірки складається із 3742 уживань 1215 слів (автори статті уклали словник лексики збірки Павла Тичини «Соняшні кларнети»), що свідчить про лексичне багатство поезії, письменницьке володіння словником української лексики.

У поезії, що належить до збірки «Соняшні кларнети», найбільшими кількісно є групи слів, що називають мистецькі поняття та релігійні реалії. «Розвиток семантики стрижневих слів, які належать до християнсько-релігійної лексики, у поезії Павла Тичини здійснений в руслі загальних тенденцій еволюції української поетичної мови першої третини ХХ ст.» [1, с. 29].

1. Назви мистецьких понять, здебільшого музичних і малярських:

а) малярські: *акварель* (1, с. 24), *пастелі* (1, с. 27) та інші;

б) музичні: *акорд* (4 вживання) та okazionalizm *акордитися*, *арфа* (4 уживання), *бандура*, *вигравати*, *гама*, *гімн*, *голос*, *грати*, *дуєт*, *дума* (5 уживань), *енгармонійний*, *заколисанка*, *колискова*, *тон* та багато інших;

в) церковні музичні терміни: *орган*, *хорал*.

Другим важливим шаром лексики збірки «Соняшні кларнети» є релігійна лексика. Сюди належать:

2. Релігійно-світоглядні поняття й категорії: *Вічність* (2 вживання), *святий*.

3. Назви духовних (нематеріальних) осіб (суб’єктів): *Бог* (12 уживань) та *Він (Ти)* (у значенні *Бог*) (6 уживань), *Божий* (3 вживання), *Господь* (2 вживання), *Дух* (2 вживання), *душа* (15 уживань), *душенька*, *Учні Сина*, *херувим*, *янгол* (8 уживань), *безсмертний*.

4. Назви позачасопростірних (нематеріальних, духовних) дійсностей: *блакить* (3 вживання), *небеса*, *небесний*, *небо*, *рай*, *райський*, *Царство*.

5. Святописемні власні назви й імена людей: *Андрій (Первозванний)* (2 вживання), *Галілея*, *Еммаус*, *Ісус*, *Мадонна*, *Марія* (7 уживань), *Христос* (4 вживання) та okazionalizm *Христосвоскресний*, *Юдея*.

6. Назви знарядь, предметів і знаків релігійної практики: *аналой*, *кадило*, *вівтар*, *дзвін*, *дзвонити (дзвеніти)* (5 уживань), а також okazionalizmi *дзвонні звуки* та *самодзвонний*, *завіса* (2 вживання); *короговка*, *образ*, *омофорно*, *риза* (2 вживання); *хітон*, *хрест* (6 уживань).

7. Назви процесів і станів релігійної практики: *благосісний*, *благословенний*, *благословляти* (4 вживання), *віра* (2 вживання), *вірити*, *воскреснути* (3 вживання), *встати з могили*, *жертва* (2 вживання), *зглянутися*, *коліноприклонно*, *молитва* (3 вживання), *молитися* (4 вживання), *офіра*, *поставити на коліна*, *розп’ясти* (2 вживання), *розп’ятий*, *розп’яття*, *хоронити*.

8. Назви церковних споруд: *дзвіниця*, *храм* (2 вживання), *церква*. Навіть у назві вірша Павло Тичина використовує назву церковної споруди – «У собор».

9. Назви церковних свят і конкретних церков: *Лавра і Софія* (наприклад: *Потужні ріки дзвону Лаври і Софії* (1, с. 62)); *Різдво* (наприклад: «*Ой не будь, видно, весні, як на Різдво грому, Коли до нас говорять по-чужому*» (1, с. 59)).

10. Слова, які в контексті набувають релігійного забарвлення: *лілея* (2 вживання), *радуватися (возрадуватися)* (4 вживання).

11. Варто виокремити ще групу так званих поганізмів, які теж можна зарахувати до релігійної лексики, але вивести їх за межі християнсько-релігійної. Наприклад: *Зевс, Пан, божок, доля* (3 вживання), *чорт, жрець*.

Павло Тичина вживає чимало слів, що виходять за межі мистецьких і релігійних понять. Важливе значення мають лексеми, що стосуються людини, її діяльності, стосунків, ставлення до світу тощо, а також слова, що характеризують природу в усіх її виявах. Серед них:

12. Лексеми, що називають людську істоту, та похідні від них: *дитина* (2 вживання), *дитинька* (2 вживання), *дитя, людина, люди* та ін.

13. Означення щодо характеристики людини: *багатий, бідний, бездушний, безжурний, безумний* (2 вживання), *вольний, глухий, гнилий, гордий, дужий* (3 вживання), *живий, жорстокий, юний* та інші.

14. Назви за родинною ознакою й ознакою дружби: *батенько, брат* (7 уживань), *братік* та прикметник *братній, друг* (4 вживання) та ін.

15. Назви коханої людини: *дівчина* (2 вживання), *закоханий, любий, милий* та інші.

16. Назви груп людей: *народ, юрба* (2 вживання) тощо.

17. Дії і процеси, пов'язані з чуттями людини: *бачити, вслухатися, глянути, говорити* (4 вживання), *гугнявити* (2 вживання), *гудіти* (2 вживання), *дивитися* та інші.

18. Характеристики зовнішнього вигляду: *безкровний, чорнобровий* тощо.

19. Дії і процеси на позначення руху: *бігти* (6 уживань), *вернутися, вернути, виходжати, виходити (вийти)* (4 вживання), *відступитися* тощо.

20. Дії і процеси на позначення заняття людини: *вишивати, співати, вставати, гаптувати, гладити* (2 вживання), *гнати, гнути, гратися, гуляти, дзвонити* (2 вживання), *жати, ждати* (6 уживань) та багато інших.

21. Назви відчуттів: *біль, голод, жаль* та ін.

22. Назви станів, емоцій: *воля* (5 уживань), *глум, гнів* (4 вживання), *гнівно, горе, жах* та ін.

23. Назви стану людини: *божевілля* (2 вживання), *весело, витримати* (муки), *втіха, гірко, журба, журитися, заплакати, заридати* та ін.

24. Назви національності й етнічної належності людини: *бретонець*.

25. Назви частин тіла людини: *брівонька, вид, вії* (3 вживання), *вухо, голова, груди* (3 вживання), *жила* та ін.

26. Назви процесів, що їх сприймають органами чуття: *брякання, дзвеніти, дзвін* (9 уживань), *запашний* тощо.

27. Слова, що означають наявність, існування *бути* (22 вживання), *вмерти* (2 вживання), *дихати, жити, життя, загинути*.

28. Пізнавальні та мисленнєві процеси: *взнати, відати, впізнати, думати, думка, забути, задуматися, зажурилося, замислитися*.

29. Назви станів природи: *безгоміння* (2 вживання), *шум* (2 вживання) та ін.

30. Характеристики стану природи: *безкрайї* (7 уживань), *безмежний, безсилий* (2 вживання), *безмовний, буйний* (3 вживання), *буяти, вдягати, видніти*.

31. Назви природних об'єктів: *берег, бір* (2 вживання), *болото, верхів'я, гай* (8 уживань), *гора* (8 уживань), *горбок, город, джерело, діл, долина* (3 вживання), *дорога* тощо.

32. Назви природних явищ та пов'язані з ними дії: *буровій* (2 вживання), *буря* (5 уживань), *веселка, випасти, впливати* (про хмари), *вихор, віїнути, вітер* (29 уживань), *віяти* (2 вживання), *вицухнути, гаснути, горіти, гріти, гроза* (6 уживань), *громадити, громовий, дощ* (3 вживання), *дощик, дощовий* та інші.

33. Назви природних стихій та похідні від них слова: *вогневий, вогнистий, вогняний, вогонь, вода, глибина* (3 вживання), *глибінь, грім* (4 вживання) та інші.

34. Особливий у збірці рослинний і тваринний світ, який ніби живе спільним життям із людиною, і людина не може існувати поза межами цього світу. Тому поезія Павла Тичини містить численні флоро- і фауноназви:

а) назви рослин і їхніх частин: *верба, вика, вишня* (2 вживання), *віти, волошка, гарбуз, дерево, жито* (9 уживань), *жоржина, квіти, ласкавці* та ін.

б) назви тварин і їхніх органів тіла: *ворон* (6 уживань), *гадюка, гайвороння, голуб, голубка, горобець, жайворон, зайчик* та ін.

в) процеси і дії, пов'язані з рослинами та тваринами: *виймати, виклювати* (2 вживання), *вирости* (2 вживання), *витися, вкрити* (укрити) (5 уживань), *гнути* (6 уживань), *грива, довбати, журавлиний, зазеленіти, закосичений, засівати, заскакати* та ін.

35. Топоніми: *Київ*.

36. Гідроніми: *Дніпро* (4 вживання).

37. Назви, що означають населені пункти: *місто, село, хуторець* та ін.

38. Назви будівель і їх частин: *вікно* (2 вживання), *двері* (4 вживання), *двір* та ін.

39. Назви мілітаристичних понять (часто в переносному значенні): *битва, бій* (4 вживання), *війна* (3 вживання), *ворог* (5 уживань), *кинджал* та ін.

40. Різноманітні дії та процеси на позначення ударів: *бити, битися* (2 вживання) та ін.
41. Прислівники, що вказують на якісні ознаки: *більше, тихо, ясно* та багато інших.
42. Значне місце в лексиконі збірки посідають кольоративи. Автор подає широку гаму кольорів: *блакитний* (2 вживання) та іменник *блакить* (6 вживань), *вороний* (5 вживань), *голубий, сивий, сизий, чорний* та ін.
43. Назви та дії за значенням освітлення, осяяння: *блиск* (2 вживання), *блискотіти* (7 вживань), *блискучий, блиснути* (20 вживань) та ін.
44. Образні назви дій, процесів, станів: *бризнути* (4 вживання), *бриніти* тощо.
45. Павло Тичина широко послуговується займенниками української мови: *ваш* (5 вживань), *весь, ви* (11 вживань), *він* (13 вживань), *вона* (10 вживань), *вони* (11 вживань) та інші. Особовий займенник *я* поетом уживає найчастіше (82 рази). Це зумовлено поетичним текстом, передаванням емоцій ліричного героя, його душевного стану. Уживання такої кількості займенника *я* занурює читача в особистісний простір ліричного героя, дає змогу більшою мірою заглибитися в емоційний і творчий світ самого автора, а повторення цієї лексеми в поемі «Золотий гомін» ототожнює ліричного героя із самим народом.
46. Позначення часу: *ввечері, вік* (2 вживання), *востаннє, година* (3 вживання), *давнина, давній, давно* (2 вживання) та ін.
47. Лексеми на позначення місця й напрямку: *бік, вгору, вкрай, вниз, внизу, ген, ген-ген, далекий* (3 вживання), *далечінь, далина, де, десь* (14 вживань), *додому* та ін.
48. Лексеми, що позначають звук і його силу: *голосний, гомін* (7 вживань), *гук* (5 вживань) тощо.
49. Слова, що характеризують об'єкти за розміром: *великий, високий, високість* (2 вживання), *глибокий* тощо.
50. Назви пір року: *весна* (14 вживань) та похідні – *весніти, весняний, зимовий, літо* (2 вживання), *осінь* (3 вживання).
51. Назви частин доби: *вечір* (2 вживання), *вранішній, день* (17 вживань), *ніч* та ін.
52. Слова, що походять від іменника *золото*, поет часто вживає в переносному значенні, номінуючи найвищу якість вияву ознаки чи дії: *взолотити, злотистий, злото, злотоцінно, золотий* (17 вживань), *золото* (2 вживання).
53. Назви їжі й напоїв, а також пов'язаних дій, процесів: *вино* (8 вживань), *випити* (2 вживання).
54. Назви несподіваних, непередбачуваних ознак, дій, процесів: *випадковий, враз* (4 вживання) тощо.
55. Процес привітання: *вітати* (4 вживання), *здрасувати* (4 вживання) тощо.
56. Назви морських і річкових суден та їх частин: *вітрило, корабель, парус*.
57. Назви матеріалів: *грезет, залізний, золото, мармуровий, залізний*.
58. Як зазначають науковці, найприкметнішою ознакою індивідуального стилю Павла Тичини є оказіоналізми (авторські лексичні номінації за визначенням Г. Вокальчук [4]). До цієї групи лексем належать: *акордитися, волосожарно, дитинно, заколисанка, христосвоскресний, яблуневоцвітно, ясно-соколово* та ін.
59. Імена людей: *Інна* (4 вживання).
60. Значна кількість слів у збірці – це лексеми з допоміжним значенням: дієслова, прислівники, присудкові слова тощо.
61. Своєю функцією в текстах віршів виконують службові частини мови, які слугують для зв'язку слів у реченні: *а* (31 вживання), *аби, аж* (2 вживання), *але, ах* (4 вживання), *ачей, б* (5 вживань), *без* (6 вживань), *бо* (5 вживань), *у (в)* (101 вживання), *від* (6 вживань), *до* (19 вживань), *ж (же)* (11 вживань), *з (із, зі)* (48 вживань), *за* (17 вживань) та інші, а також вигуків та звуконаслідувальні слова: *ах, гей* (11 вживань), *кря-кря, ку-ку* та ін.
- Як було зазначено, у збірці «Соняшні кларнети» Павло Тичина використав 1215 лексичних одиниць. Найбільша кількість – іменники (439 вживань). Використання великої кількості іменників є прикметною рисою поезії. Іменники з абстрактним і конкретним значеннями допомагають авторові розкрити ідею поезію, продемонструвати роздуми над подіями й життєвими ситуаціями. Другою за чисельністю є група дієслів (402 лексичні одиниці). Звичайно, для поезії така риса не характерна, оскільки дієслова більше притаманні для розповіді, але в збірці «Соняшні кларнети» Павла Тичини багато динаміки й зображення просторових і живих картин. Епітетну систему збірки «Соняшні кларнети» підсилює вживання прикметників (158 слів) та прислівників (101 лексема). Незначна кількість у поезіях займенників (33 лексеми) та числівників (7 слів). Службові частини мови та вигуків становлять 75 лексичних одиниць.
- Найбільшу групу використаних лінгвоодиниць уналежнюємо до загальнослов'янської та питомо української лексики (сюди входять також церковнослов'янізми, які належать до загальнослов'янського шару лексики (*возрадуватися, храм* тощо)) (1157 лексем)
- Запозичену лексику становлять слова з давніх мов: а) давньоєврейської: *Галілея, Емманус, Ісус, Марія, херувим, Юдея* – 6 лексем; б) грецької: *аналой, Андрій, гама, гімн, енгармонійний, Зевс, лавра, мармуровий, мелодія, музика, музичний, омофорно, орган, парус, планета, поема, ритм, ритмічний, Софія, фіміам, хитон, хор, Христос, янгол* – 24 лексеми; в) латинської: *вівтар, Інна, кларнет, такт, хорал* – 5 слів; г) арабської: *кинджал, лілея* – 2 лексеми; д) давньоперської: *перса*; е) тюркських мов: *отара*.

Також Павло Тичина використовує лексику, запозичену з нових мов: а) французької: *акварель, бретонець, грезет, настель* – 4 лексеми; б) італійської: *акорд* і похідне (оказіоналізм) *акордитися, дуєт, Мадонна, мінорний* – 5 слів; в) німецької: *арфа, лицар, лицарство, офіра, перламутровий, перли, перлина, флейта* – 8 лексем; г) норвезької: *фьорд*. Загалом Павло Тичина використовує 56 слів іншомовного походження. Це незначна кількість лексем, які здебільшого мають вузькоспеціалізоване призначення або стилістичне навантаження. Зокрема, запозичення з грецької (найчисельніша група запозичень – 24 лексеми) або називають мистецькі явища, або належать до релігійної лексики. Єдине запозичення з норвезької *фьорд* автор використовує в переспіві з Анатолія Ле Браза, який змальовує життя бретонських моряків.

Загалом запозичення становлять незначну кількість від усієї лексики, використаної в збірці Павла Тичини «Соняшні кларнети» й здебільшого є екзотизмами в поетичному мовленні автора.

Отже, лексика збірки Павла Тичини «Соняшні кларнети» мала вплив на подальший розвиток української літературної мови, зокрема на розвиток художнього стилю.

Література:

1. Баран Г. В. Очима чесними Христосвоскресними поеми тчуть (Релігійна лексика в збірці Павла Тичини «Соняшні кларнети») / Г. В. Баран // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2011. – № 5. – С. 29–33.
2. Беценко Т. П. Лінійно-динамічні структури атрибутивних словосполучень у віршовій мові Івана Драча / Т. Беценко // Актуальні проблеми синтаксису : матеріали Всеукр. наук. конф. – Чернівці, 1997. – С. 95–96.
3. Вокальчук Г. М. Оказіональні лексичні новотвори в українській поезії ХХ століття : автореф. дис. ... д-ра філол. наук / Г. М. Вокальчук. – К., 2009. – 38 с.
4. Вокальчук Г. Проблеми лексикографічного опису новотворів Павла Тичини / Г. Вокальчук, О. Кирилюк // Мовотворчість Павла Тичини у дзеркалі третього тисячоліття : збірник наукових праць / [від. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2011. – С. 153–160.
5. Вокальчук Г. М. Словотворчість українських поетів ХХ століття : [монографія] / Г. М. Вокальчук ; відп. ред. С. Я. Єрмоленко. – Острог : НаУ «Острозька академія», 2008. – 536 с.
6. Гумбольдт В. Язык и философия культуры / В. Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1985. – 451 с.
7. Кабиш М. Ю. Звукопис в українській поезії першої половини ХХ століття: семантика, функції : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Марина Юріївна Кабиш. – К., 2015. – 20 с.
8. Коваль О. В. Мовотворчість поетів-неокласиків та її роль у збагаченні виражально-зображальних засобів української мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. / Оксана Володимирівна Коваль. – Запоріжжя, 2014. – 27 с.
9. Кравець Л. Соціокультурні детермінанти динаміки метафори в мові української поезії ХХ ст. / Л. Кравець // Українська мова. – 2012. – № 3. – С. 48–56.
10. Лінгвостилістика: основні поняття, напрями й методи дослідження // Мовознавство. – 2005. – № 3–4. – С. 112–125.
11. Неврлий М. Празька українська поетична школа / М. Неврлий ; пер. із чес. І. Пасемка. – С. 224–227.
12. Стецько Я. Семантико-стилістична роль неологізмів у французькій та українській поезії першої половини ХХ ст. / Ярина Стецько // Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови». – 2012. – Вип. 19. – С. 225–232.
13. Стецько Я. Т. Експресивно-виражальні засоби мови французької та української поезії першої половини ХХ століття : дис. ... канд. наук : 10.02.17 / Ярина Тарасівна Стецько. – 2008.
14. Українська мова : енциклопедія. – К. : Укр. енцикл., 2000. – С. 462.
15. Франко З. Т. Українська літературна мова 20-х років ХХ ст. / З. Т. Франко // Курс історії сучасної української літературної мови. – К., 1961. – Т. 2 (Радянський період). – С. 15–100.

Джерела:

1. Тичина П. Соняшні кларнети : поезії / Павло Тичина. – К. : Друкарь Польський, 1918. – 64 с.